

ממדרן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

פרשת משפטים תשפ"ד

• תורת חמד | מענייני הפרשה •

אם אדוניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות וגו' (שמות כא, ד). בגמ' קידושין (דף כ ע"ב) אמרו דרך אם כבר יש לעבד אשה ובנים או רבו מוסר לו שפחה כנענית, אבל אם אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית. ובביאור הדברים שמעתי מהגאון רבי יהושע מנחם אהרונסון זצ"ל (בעמח"ס שו"ת ישועת משה) בשם רבו הגה"ק רבי מנחם זמבה זצ"ל הי"ד, שיהודי אינו רשאי להתחיל לבנות את ביתו, שהוא מעון לשכינה, עם שפחה כנענית, כי הכל הולך אחר העיקר (מעשרות פ"ג מ"י), ורק אם יש לו כבר בת ישראל שקידשה וטיהרה את הבית בראשיתו, אז מתירה התורה לאדון למסור לעבד גם שפחה כנענית, ודפח"ח (ברכי נפש).

וכי ימכור איש את בתו לאמה... אם רעה בעיני אדוניה אשר לא יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשול למכרה כנגדו בה (שם כא, ח). הנה דן המנחת חינוך (מצוה מג אות כו) דאם קנה אמה עבריה ואח"כ נעשה האדון פצוע דכא או כרות שפכה, דיבוא מ"ע של יעוד וידחה ל"ת של פצוע דכא. אך כתב שלפ"ד הכסף משנה הדיעוד צריך להיות מרצונה, ובלי שתתצרה אינה מקודשת ואינו יכול ליעדה, א"כ כמו שלגבי אונס ומפתה אמרינן (כתובות דף מ"ע"א) דאין עשה ד'לו תהיה לאשה' דוחה חייבי לאוין כיון שאם אינה רוצה אינו חייב לישאנה, הכ"נ כאן שאין יעוד אא"כ רוצה, אין יכול העשה לדחות גם כשרוצה, עכ"ד. והנה התו"י (כתובות שם) הקשה למה לי קרא דכיבוד אב אינו דוחה עשה (ב"מ דף לב ע"א), הא תיפול"ל דאם האב מחל על כבודו פטור הבן, והרי זה כמו באונס שאין עשה דוחה לא תעשה מחמת שבידה למחול. ומו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל אמר לתרץ, דבאונס אם מוחלת ליכא כלל מצוה, כי כל המצוה היא לרצונה ואם מוחלת אין כאן מצוה. משא"כ בכיבוד אב דחזינן שיעקב נענש על שלא כיבד את אביו כשהלך ללבן אף שאביו אמר לו לילך לשם ומוחל, וע"כ דאף כשהאב מוחל זהו רק פוטר מחיובו, אבל עדיין חסר לבן קיום מצוה, ועדיף שהבן יקיים אף שהאב מוותר, ולכן יש בזה דחיית עשה. ולפי"ז יש לרזן דהכא נמי ביעוד גם אם מוחלת מ"מ חסר לאדון קיום מצוה וכמו בכיבוד אב, וא"כ יהיה כאן דחיה כדי שיוכל לקיים העשה, ודו"ק (אבני חפץ).

וכי יגח שור את איש או את אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי (שם כא, כח). הנה הרמב"ן (בראשית ט, ה) הסתפק בשור הממית שנהרג אם הוא בגדר עונש לשור אע"פ שאין בחיה דעת שתענש או שתקבל שכר, או דזה גזירת מלך שכל בהמה ההורגת אדם נהרגת. וראה במורה נבוכים להרמב"ם (ח"ג פ"ז) שנקט דכל ענין הגמול לבע"ח שאינו מדבר, לא נשמע כלל באומנתו לפנים וגם חכמי התלמוד לא זכרוהו כלל. וצ"ע דמצונו ענין שכר ועונש לבע"ח, וכגון הא דכתיב בפרשתן (לקמן כב, ל) 'ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכונו אותו', ופירש"י מהמכילתא דאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, שנאמר ולכל בני"י לא יחרץ כלב לשונו, אמר הקב"ה תנו לו שכרו. ונראה ליישב, דשם היו כלבים רבים וממילא נתן הקב"ה שכר לכל המין כולו של כלבים וזה שייך, אבל גמול שכר או עונש לבעל חי באופן פרטי לא שמענו [והא דאיתא בירושלמי תרומות (פ"ח ה"ג) שאחד הכיר טובה לכלבו שהציל את אשתו, לא שייך לכאן, דהכרת הטוב הוא ענין עצמי כדי שלא ישתרש אצלו כפיות טובה, וכמו שייסד המכתב מאלהו (ח"ג עמ' 101)]. וע"ע במלבי"ם (כב, ל) שביאר באופן דבע"ח אינם בעלי שכר ועונש כי פעולתם טבעית, והשכר הוא שמוזה לימוד אדם מוסר לדעת דרכי ה' שכ"ש שיש שכר ועונש לאדם שהוא בעל בחירה, ודו"ק.

• ווי העמודים וחשוקיהם •

שאלה משולחניו של מרן שליט"א

לומר תהלים פעם אחת עבור שני ארגונים ולקבל פעמים שכר

שאלה. אצלנו בשכונה יש מבצעים של אמירת תהילים לילדות, והיינו יש קבוצות של בנות שכל אחת מהן מקבלת על עצמה לומר כמה פרקי תהלים כל יום, ומקבלים על כך ממתקים ופרסים. בתי משתתפת בשני מבצעי תהלים כאלו, ומשמים יצא שבשניהם נתנו לה לומר את אותם פרקים. היא שאלה אותי, האם מותר לה לומר את המזמורים האלו, רק פעם אחת כל יום, ולקבל פרסים משני הארגונים, או שמא יש בכך חשש גזל, שכן היא צריכה לומר לכל ארגון במיוחד פעם אחת את התהלים.

שאלה דומה נשאלתי מאברך ת"ח שדחוק בפרנסתו, והוא לומד משניות לעילוי נשמת בשכר, דהיינו שהוא לומד בכל יום פרק משניות, עד שהוא מסיים את כל שישה סדרי משנה לעילוי נשמת הנפטר, ושאלתו היא האם צריך ללמוד פרק משניות עבור כל נשמה שמשלמים לו, או שיכול ללמוד בכל יום פרק אחד, וזה יהיה לעילוי נשמת כל הנשמות גם יחד.

תשובה. לגבי קדיש דנו בזה הפוסקים אם זה מועיל, אמנם לענין אמירת תהילים ולימוד תורה, נראה שאינו מועיל, כיום שעיקר העילוי נשמה הוא מה שמוסיפים ללמוד, וכשלומו ממיילא אין בזה הוספה. ולגבי קבלת מילגה על אותם שעות לימוד משני גורמים שונים, יש אופנים שאפשר לעשות כן.

מקורות ונימוקים

כתב בדברי גאונים (כלל פב סעיף יז) בשם בני חיי (סימן רמא אות כה) שאם אחד השכיר עצמו לומר קדיש, ואביו מת, יכול לומר על שניהם, כלומר גם על אביו וגם על אותו אחד ששכרוהו, והוא על פי מה שכתב בשו"ת מהר"א ח"א (סימן עז) שבקדיש זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סימן מט) דאפשר לומר קדיש על שני נפטרים למרות שכל אחד שכרו בכסף, דהעיקר שגורם שיתגדל ויתקדש שמיה רבא על ידי אמירתו. וכעין זה נשאל מרן הרב מטשעבין זצ"ל בשו"ת דובב מישרים (ח"ב סימן טו), וכתב דנראה שכל קדיש שיאמר עולה לכל אחד ואחד, ועולה גם לזה וגם לזה, אם כוונתו שיעלה לטובת שניהם, דוגמת המבואר בעירובין (דף מ"ע"א) זכרון אחד עולה לכאן ולכאן... וכן מבואר ברמ"א (יו"ד סימן שעו ס"ד) שאומר קדיש בעד כל מתי ישראל, ולכן נקט דאפשר לומר קדיש גם לשני [ויעו"ש בשו"ת המכתב, שדן דאין אדם יכול לכוון דעתו לשתי דברים כאחד, ואולי אין יכול לכוון שיהיה לטובת שני נפטרים].

ונראה שכל מה שדברו הפוסקים בזה הוא רק לענין קדיש, שיש שיעור כמה קדישים אפשר לומר ביום, וגם שעיקר מעלת הקדיש לנפטר, מבואר באליה זוטא (תשובות שבסוף הלבוש) שהוא משום שיצא מהנפטר זרע שמתקדש שם שמים על ידו (ויעו"ש שדן איך זה מועיל בשאר קרובים ובאנשים זרים), ולכן על זה דווקא דנו הפוסקים אם זה שייך בשני אנשים. אבל לגבי לימוד תורה דעיקר עילוי הנשמה בזה הוא שאדם מוסיף ללמוד לזכות אותה נשמה, וכמו שהשיב גיסי מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בספר דולה ומשקה (עמוד שכג) ובספר שאלת רב (ח"א עמוד טו) שהלומד לע"נ אין נפחת משכרו כי יש זכות גורם, כלומר שהלומד לא מקדיש את שכר הלימוד לטובת אותה נשמה אלא יש לנשמה זכות שגורמה לאותו אדם בעולם הזה ללמוד עוד תורה. ולכן אין זה מועיל בשעות שממילא לומד אלא רק כשמוסיף ללמוד בזמנים פנויים [ודעת גיסי זצ"ל שא"צ להזכיר בפה את שם הנפטר קודם הלימוד, דכלפי שמיא גליא מי גרם לו ללמוד, ראה בשו"ת שיח חיים (עמוד פה)]. וגם אפשר ללמוד כמה שרוצים ואינו כקדיש שיש ענין למעט בהם, ולכן בענינו אם ממילא כבר היה לומד את פרק המשניות עבור נשמה אחרת, אין תועלת לנשמה השניה, ולכן לגבי משניות יש ללמוד לכל נשמה פרק נפרד.

וכן לגבי אמירת תהילים, מסתמא כוונת כל ארגון שהילדה תוסיף ותאמר תהילים, או שזה לעילוי נשמת או לזכות איזה אדם, וזה מועיל רק אם מוסיפים ולא בתהילים שממילא אומרים, ולכן יש לומר את התהלים פעמיים. ומה שטענו דיש חברת משניות ששם לומדים משניות לעילוי נשמת כמה נפטרים, התם הוא משום דמלכתחילה כך מיוסד הדבר ועל מנת כן תורמים להם, כשהתורמים יודעים שהם לומדים לעילוי נשמת נפטרים רבים.

ובעבר נשאלנו בגביר שהודיע על מסגרת לימוד בליל בפורים, בה יתן לכל אברך שילמד במקום מסויים סכום כסף נכבד, ובא אברך ורצה ללמוד שם ולקבל על אותם שעות מילגה נוספת גם מהכולל הקבוע שלו (שהודיעו שניתן ללמוד היכן שרוצים ולקבל), האם שייך לקבל על אותם שעות לימוד מילגה משני גורמים שונים, דאולי כוונת הגביר לתת לאחד כזה שבלי המילגה לא היה יושב ולומד. והשבנו (והערב נא, ח"ד פרשת תרומה), דלא מסתבר שענין של התורם צרה ליתן לאברך בן תורה הדחוק לפרנסתו, ושיהא אכפת לו שהוא מקבל בלא"ה גם מהכולל הקבוע שלו על אותם שעות, ובוודאי ניחא ליה בדבר, והגביר הנ"ל יקבל את שכרו ג"כ על שבוכותו האברך לומד מתוך חשק גדול יותר כי מקבל סכום גדול יותר, ונר לאחד נר למאה, ולכן ניתן לקבל את המילגה הן מהנהלת הכולל והן מהגביר. וכל זה בסתמא, אבל אם התנו להדיא לא כן, אין לעבור על תנאם.

במעונו של רבינו נערך כינוס ועדת הרבנים למען קדושת השבת בא"י, הרב יהודה ירוב (מזכיר הוועדה) הציג בפני רבינו את פעילות הוועדה להרבות עסקים מפעלים ורשתות שיקבלו ע"ע שמירת שבת, רבינו הזכיר כמה סיפורים מחזקים על מסירתו לנ"ל לשמירת השבת. הגאון רבי צבי אודסר שליט"א (ר"י עטרת התורה, ירושלים וחבר ועדת הרבנים) שאל את רבינו כיצד יש לחזק את נושא הקנייה רק ברשתות שמורות שבת, רבינו השיב שיש להסביר בדרכי נועם שזה חלק משמירת השבת, וכי יעלה על הדעת לקנות אצל מי שתוקע סכין בגב של אביו?!, כמו"כ עורר רבינו על אותם המחזיקים שקיות שעליהן כיתוב של רשתות מחללות שבת וגורמים לפרסומם, ובשופו"א אין להשתמש בשקיות כאלה ויש בזה חשש חילול ה'. והביא מחמיו מרן הגריש"א זצ"ל שהשיב לשאלת עיתונים שביקשו לפרסם חנויות הסגורים בשבת השייכים לרשת המחללת שבת בסניפים אחרים, ומרן זצ"ל השיב לאיסור, באמרו 'הכל זה עסק אחד, קונים סחורה יחד'. רבינו התבטא שהוא מוכן לכתוב מכתב לכל בעלי העסקים לפתוח ולהשכיר רק לרשתות שומרי שבת, וככל שנגביר את שמירת השבת, זה יהיה שמירה על כלל ישראל.

מעשה מופלא אירע בשבועות האחרונים, כשלאחר קבלת הקהל הקבועה מדי יום אחר תפילת הנין בביה"ג המרכזי ברמת אלחנן, כשעלה רבינו לביתו הבחין בני זוג הממתנינים בצד, כשהתקדמו אמרו שהם באו מהצפון הרוחק עם שאלה נחוצה והמתנינו יחדיו לרבינו. רבינו מיד בירר מהיכן יצאו, וכששמע שהמדובר במקום רחוק מאד, התפעל בפניהם ואמר 'הי אומר שקמתם באישון לילה, ונסעתם כמה שעות, אם כן מן הסתם לא טעמתם מאומה ולא אכלתם ארוחת בוקר', וצווה עליהם לעלות לביתו. בני הזוג סיבבו בנימוס ולא רצו להטריח את רבינו ורק באו להציג את השאלה ולשמע דעת תורה, אך רבינו לא ויתר ודרש שיעלו עמו לביתו, בעודו מתבטא 'אנחנו צאצאים של אברהם אבינו, איך אפשר לדרוק אחים יקרים שבאו מרחוק, בלי להכניס אותם ולדאוג לכל צרכיהם'... וביקש מבני ביתו שיתנו להם דברי מאכל ומשקה, כששמע רבינו מהבעל שהוא עוד קודם התפילה (שכן עם המתין עם רעייתו יחד בחוץ), ביקש שישתה דבר מה ושיארוזו עבורו בשקית דברי מאכל, כדי שמייד אחר התפילה יוכל לסעוד ולחזק את ליבו, ורק לאחר כל ה"ל, הסכים להתיישב ולשמע ביישוב הדעת את שאלתם ולהכריע במאור פנים על ספיקותיהם.

בשבוע שעבר נערך כינוס חיזוק למאות נשים במודיעין עלית, ככלות השלושים לפטירתה הטראגית בתאונת דרכים של הילדה שושנה קוק ע"ה בת ידידינו הרה"ג ר' רפאל קוק שליט"א, כשהיתה הבת במצב קשה והרופאים קבעו שיש מוות מוחי, סיפר האב לרבינו את הדברים, אך רבינו השיבו בתוקף שהכלל הוא 'כל זמן שנשמחה באפי' יש אפשרות לחיות, ורבינו אמר שמכדי כמה שיצאו מזה ואמנם זה לא מצוי כ"כ אך חייבים להמשיך ולהתפלל בכל הכח, וכשנשאל באיזה נוסח להתפלל השיב שיתפללו 'שהש"ת יעשה מה שטוב בשבילה, עשה למען קדושתך, שתהיה חפצה של קידוש השם בעולם'. יצוין שנלב"ע רבינו אף ניסח להם במדוקדק את נוסח המצבה, בזה"ל: 'פ"נ הנשמה הזכה שושנה ע"ה בת הרב רפאל הכהן קוק שליט"א, כמו שנאמר 'ואשי ישראל' ותהא נשמתה מכפרת על עם ישראל, נלב"ע ו' טבת תשפ"ד, בת ה' שנים בפטירתה, ת.נ.צ.ב.ה.', כשכוונת רבינו למש"כ הגר"א בפירושו על 'יעלה ויבוא' (נדפס בסידור הגר"א אשי ישראל, עמ' קצד) דזה קאי על נפשות הצדיקים ותינוקות שלא חטאו שהם עולים לריח ניחוח. רבינו שליווה את המשפחה בכל התקופה, נשא במעונו דברי חיזוק מיוחדים שהוקדמו בכינוס, בדבריו חיזק את שמירת השבת, והרעיף טללי נוחם על המשפחה הדגולה והחשובה [ניתן להאזין לדברים בקו שייח יצחק, שלוחה 2-4].

ברכת מזל טוב לידידינו האהוב ספרא רבא, תלמידו ומקורבו של רבינו עשרות בשנים, הרה"ג ר' משה מיכאל צורן שליט"א, לרגל השמחה הרחוקה במעונו בעת נישואי נכדו הראשון, הבה"ח אברהם ישראל נ"י, בן לבנו הרב בנימין צורן, מפארי ישיבת 'ארחות תורה' - 'כתר תורה', יה"ד שיבנו בית נאמן בישראל, ויזכו בני הזוג והוריהם וזקניהם לראות דורות ישרים מבורכים ורוב נחת מכל יוצ"ח מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, ורוב ברכה והצלחה בהמשך זיכוי הרבים בהפצת דברי תורתו של רבינו בנאמנות ובמסירות, לאורך ימים.

אחורה נא חידה

עשה איסור והתחייב מיתה, אך אם יעשה אותו איסור פעם נוספת, יהיה פטור אף על הקודם? (התשובה לחידה, א"ה בשבוע הבא, החידה באדיבות ידידינו הרב ארז חזני שליט"א)

תשובה לחידה משבוע שעבר: כיצד יתכן שחלם חלום, וצריך להתענות עבורו ארבע תעניות?

תשובה. נאמר בשו"ע (א"ח סימן תקסח ס"ה): 'המתענה לתענית חלום ביו"ט או בחולו של מועד או בר"ח או בחנוכה ופורים, או בערב יו"כ, צריך למיתב תעניתו לתעניתה, כדן המתענה תענית חלום בשבת'. וכתב רבינו הבן איש חי (שנה ב', פרשת ויקרא, ס"ט, ובשו"ת רב פעלים ח"א ס"א כ"ט) שאם התענה בראש חודש שחל בשבת עליו להתענות ב' תעניות נוספות מחמת ב' הקדושות שהתענה בהם (ובשו"ת בצל החכמה ח"ד ס"ה פב חלק עליו). ועכ"פ לפ"ז אם חלם חלום רע בליל ר"ח טבת שחל בשבת, והתענה בו, הרי שצריך להתענות עוד ג' תעניות נוספות, שכן יום זה כולל ג' קדושות: שבת, ראש חודש, וחנוכה.

לקבלת העלון, פסקי הלכה, ועדכונים ממרן שליט"א, ניתן להרשם במייל a0527642209@gmail.com, ובפלאפון הניל, או בכתובת מייל 3126877@gmail.com ובפלאפון 0533126877.

לזכות את הרבים בשיעור באוטובוס ציבורי כשהחלק מתנגדים

שאלה. ישנם תלמידי חכמים המזכים את הציבור באמירת שיעור בקול רם באוטובוס ציבורי, והרבה מהנוסעים הננים ומשתתפים ולומדים תורה ומתעלים, אך לפעמים ישנם נוסעים הטוענים 'אנחנו רוצים לישון כי השעה מאוחרת', או שרוצים ללמוד נושאים אחרים, והשיעור מפריע להם. האם מגיד השיעור צריך להתחשב בהם ולבטל את השיעור (שאלת הרב חיים בנימין קירשנבום שליט"א, תלמידו של כ"ק אדמו"ר מקאליב זצוק"ל הנוהג כך שנים רבות).

תשובה. נאמר במסכת ב"ב (דף כ"א ע"א) דחלק מתקנת יהושע בן גמלא היא שיהיו מושיבים מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, וקאמר רבא דעל זה אמרה המשנה שם (דף כ ע"ב) שיהיה בחצר לא יוכל למחות בקול תינוקות הלומדים, ואינו יכול לומר 'איני יכול לישן מקול התינוקות'.

ונחלקו הראשונים האם זה תקנה מיוחדת לתשב"ר או שזה אמור בכל דבר מצוה, דהבית יוסף (חו"מ סי' קנו) הוכיח מרש"י והרמב"ן דרק לימוד תשב"ר אין יכול לעכב, ומאידך ביד רמ"ה (שם אות נה) כתב דמסתבר שלא דווקא לימוד התלמידים אלא גם ללמוד תורה משנה ותלמוד ולהתפלל בציבור, אינם יכולים לומר לו אינם יכולים למחות. וכ"כ בשו"ת הריטב"א (סימן כז) דלאו דווקא מלמד תשב"ר אלא ה"ה לעשות מדרש להרביץ תורה או לדרוש בו לרבים כדי להגדיל תורה ולהאדירה ולא תשכח תורה מיישראל, דכוליה חד טעמא הוא. והטור הוסיף (חו"מ סימן קנו) דהוא הדין לכל מיילי דמצוה כגון לחלק צדקה או להתפלל בעשרה, וכן פסק בשו"ע (שם סעי' ג) דהוא הדין לכל מיילי דמצוה שאינם יכולים למחות. לאור זאת היה נראה שאין לך מצוה גדולה מללמוד בצוותא באוטובוס, שיש בזה זיכוי הרבים, וברוב עם הדרת מלך, וחוסך דברים בטלים ודברים אסורים, ולכן אין יכולים למחות ביד המג"ש.

אך בפתחי תשובה (שם סק"ב) כתב בשם הלבוש דווקא בני מבוי או בני חצר אינם יכולים למחות על קול תשב"ר, אבל אותם הדרים בבית חורף אחד כנהוג במדינות שיש דוחק דירה, נראה ודאי שכל אחד יכול למחות בחברו מללמד תינוקות באותו בית החורף שהוא דר שם עמו, שזה ודאי אין דעת רוב העולם סובלתו, ועל דעת זה לא נשתתף עמו בדירה זו, אם לא שהתנה מתחילה, עכ"ד. לפי זה יש מקום לומר שהאוטובוס דומה לבית המשותף לרבים, שאפשר למחות ביד המלמד.

אלא דיש לחלק, שדברי הלבוש נאמרו על דבר שאין דעת רוב העולם סובלתו, והיינו לגור יום ולילה עם מלמד התינוקות, אבל לימוד באוטובוס למשך כשעה, נראה שרוב העולם סובלו ומאד נהנה מכך, ומסתברא דעל כגון דא לא אמר הלבוש את דבריו, והדבר חוזר לעיקר הדין שאי אפשר למחות על מיילי דמצוה. עוד יש לחלק, דאם לא ילמדו התינוקות בבית בחורף, ידאגו להם שילמדו במקום אחר, משא"כ באוטובוס שהזמן נשחק לבטלה ולפעמים מדברים שיחות בטלות ואסורות, לכן הדעת נוטה שמיעוט הנוסעים, לא יכולים למחות ביד מגיד השיעור לומר את שיעורו.

ואמנם נשאל מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל (קובץ קול התורה, גליון מו עמ' רמט) לגבי עשיית 'חברת תהלים' בשבת אחה"צ בביתו כשהדבר מפריע לשכנים, דלכאורה זה נחשב צרכי מצוה ואין יכולים למחות, אך השיב מו"ח זצ"ל דפשיטא שאסור לעשות כן בשבת אחה"צ, וגם בביה"כ, אם הדבר מפריע לשכנים, דאפילו נימא דזהו דבר מצוה מ"מ אין לקבוע לכתחילה עשיית מצוות בזמן שמפריע לאחרים, וכי מותר לקבוע דבר כזה גם בשעה שתים בלילה, והיינו דהרי אפשר לקבוע בזמן או במקום אחר שלא יפריע לשכנים, עכ"ד. מ"מ בענינו הרי את השיעור הזה שמוסר באוטובוס א"א לקבוע בזמן אחר, ואם לא ימוסר יתבטלו מלימודם וחלקם יפסידו ויבזבוזו את זמנם לריק, ומסתבר דבזה גם מו"ח יודה שאין המיעוט יכול למחות.

ומעשה בתלמיד ישיבה שחשקה נפשו בתורה ולמד ביישיבה בקול רם והשכנים מסביב מהו בידו, והורה מרן החו"א ואללה"ה שאי אפשר למחות בידו, כי אין התורה נדחית מפני גול שינה, ואמנם ביישיבה זהו מקום המיועד לת"ת משא"כ באוטובוס, מ"מ ראוי להם להשתתף בזכות גדולה זו, ובפרט שהשטן מקטר בדרכים, וזכות גדולה היא ללמוד בצוותא תורה שהיא מגנט ומצלא, וגם אם אינם מבינים את הלימוד אלא רק מסייעים בשב ואל תעשה יש להם זכות, ראה בהגהות היעב"ץ (שבת דף קכו ע"א) דגם מי שאינו לומד אלא רק משמש את הלומד נקרא 'הא חלקי ממושיבי בית המדרש'.

ניתן להאזין להקלטות ופסקי הלכה המתעדכנים מדי יום ממרן רבינו שליט"א, וכן שיעור יומי בהלכות שבת ועוד, בקו שייח יצחק, 072-380-9348 או 04-376-0582.

מדי ערש"ק יעודכן בקו האם ישנה מרן שליט"א בשבת הקרובה ברמת אלחנן